

BI HITZ

Jose Luis Alvarez Enparantza.

**Txillardegi. Larresoro. Igara. Harribizketa. Goihenetxe.
Nork ez du ezagutzen?**

Euskal idazleek bai behintzat: ezagutzen eta estimatzen. Hauetako 45k hoberentzat jo dute, Koldo Mitxelena, Jose Azurmendi, Gabriel Aresti eta Luis Villasanteren aurretik. Bizi diren idazle guztietan aurrena, berau jarri dute, nire Euskal Idazleak Gaur, Historia social de la Lengua y Literatura Vascas (Jakin) liburuan ikus daitekeenez.

Idazle oparoa da Txillardegi: elaberriak, gramatikak, saiakerak ditu liburutan emanak eta ehundaka artikulu aldizkaritan barreiatuak. Idazlan sakabanatu horietako batzu bakarrik agertzen dira orain hemen, Txillardegiren ikuspegi zenbait eskainiz. Liburu hau dela eta, aitzin solas llabur bat egiteko eskatuz ohoratu nau egileak.

Liburu honek, bada, Txillardegik euskal kulturaren aldeko burrukan izan duen eta duen lekua agertzen du. Honen aitzindaritzaren testigu ona da. Artikulu bilduma honetan, batzu zaharrak badira ere, gehienak 1973az gerokoak dira. Eta egia esan, nahiz eta historiune jakin batzutan idatziak

izan, eta noski momentu hari lotuak, ez dute gaurkotasunean fisik galdu.

Artikulu mota bat bakarrik bildu da hemen, irakurlea berehala konturatuko denez: Euskal kultura, euskara, euskal lurra, euskal populua, nazio zapalduak gaitzat duena. Lan politikoak, ideologikoak eta holakoak, beste liburu batetarako gelditu dira. Hau da, beraz, liburua: Zeruko Argia, Branka, Hitz eta beste komunikabidetan argitaraturiko artikuluen bilduma. Bilduma monografikoa, esan dezagun, hots, etni arazoa ardatzat harturik osatua.

Etni arazoari buruzko Txillardegiren pentsaeraren zerrenda bat dira liburu honetako 80-90 artikulukoak. Ideia nagusiak, afirmazio biribilak, kezkarik bortitzenak, barne ximikoak, konbikziorik sakonenak, behin eta berriz agertzen dira liburu honen orrietan.

Hizkuntza eta Pentsakera liburuan egin bezala, euskararen balioa zertan den argitu nahi du hemen ere. Euskarak egiten gaitu euskaldun, hona, bil-laburturik, Txillardegiren hizkuntzarekiko pentsaeraren funtsa. Hizkuntzaren lehentasuna, printzipio nagusi da Txillardegiren baitan.

Euskararen egoerak barrutik kezkatzen du Txillardegi. Egoera linguistikoak, noski: hortik batasunaren aldeko lehia. Baina are kezkatzenago du hizkuntzaren gizarte egoerak: euskaldun hutsak dira zapalduen artean zapalduenak, harentzat. Bereziki sutzen duena, zera da, gainera: erdaldunaren aurrean euskaldunak duen amore eman behar hori, adibidez lagunartean, bilkuretan, elkarteetan, gizartean... Biziki haserretzen da.

Euskal Herria euskaldunei ezaguterazi eta denengan Euskal Herri osoaren kezka sorterazi: Txillardegiren kaze-taritzaren asmorik sendoenetakoa da hau, zalantzarik gabe. Zenbat eta bazterrago eta ahulago ikusten ditu lurrok. Arreta biziz tratatzen ditu Ipar aldea, eta hemen bereziki Zuberua, eta Errioxa. Galdu diren edo eta *galtzeaz dauden lurraldeek kezka eta barne ximikoa sortzen diote Txillardegi euskaltzale eta abertzaleari, gisa denez. Kasu bakoitzean, nahiz herri bat nahiz eskualde bat aztertzerakoan, trebetasun paregabe agertu ohi du hango historia, ekonomia, soziologia, hizkuntz arazoa, e.a. Gure herriaren, euskal gizonaren trajeria bizi du Txillardegik, Termesko dorrean pentsakor.

Txillardegiren artikuluetan beste sail handi bat kultur minorien eta nazio ukatuen arazoketak hartzen du. Hauetan gertatuak, «adibide ederrak» dira Euskal Herriarentzat, dio Txillardegik. Asmo horrekintxe segitzen ditu Irlandako, Galesko, Eskoziako, Kortzegako, Armeniako, Aostako... gora-beherak, hemengo egoera argitu nahirik. S.O.S. larri gisa aldarrikaturik ere bada lan bat baino gehiago. Rikardo Arregiren antza du Txillardegik sail honetan. Zenbat ez ote dio zor abertzale kontzientzia modernoak, nazio zapalduetako atxekimendu eta jaietan, Txillardegik eta Rikardo Arregik egin duten lan aspergaitzari!

Esanak gara: Jose Luis Alvarez Enparantza, oparoa eta plurala da: saiolari, kritikari, nobelari, gramatikari, kazetari. Eta politikari. Azken bi hauk elkartzen dira bilduma honetan, militantzia bikoitza biltzen baitu Txillardegik kazetaritzan: kulturaren eta politikaren burruka.

Kazetaritza bero-beroa da Txillardegirena, inguruak eragina. Aski du artikulua baten irakurketa, argazki bat, liburu berri baten aurkezpena, esaldi bat. Edozein gertakari xume aski da pentsakor gel dadin, eta pentsaera hori argi-iturri bihur dakion. Artikulu bakoitzean dago Jose Luis, eta oso-osorik eta konprometituri egon ere. Kazetaritza urduria da honena: honen kezka, minak, zalantzak, obsesioak, asaldurak, gogoak, barne egarriak, politikak...

Komentario bakoitzean dago horren barne asaldatuaren aztarnaren bat. Inguruak bultzatzen du, behartzen du, mintzen du; eta barnetik erreakzionatzen du beti. Idazlan bakoitzean dabil albistearen eta pentsamenduaren ezkontza zail horretan; subjektiboaren eta objektiboaren, bere barne munduaren eta inguru sozialaren oreka artikulua bakoitzean lortzea da agian Txillardegiren kazetaritzaren meriturik handiena. Kazetaritza editorialista da Txillardegirena. Maisu da hor.

Luma bizia, urduria, azkarra, distiratsua du Txillardegik. Euskara aberatsa du euskaldunberri honek. Txillardegik ez du hizkuntzan oztoporik. Ez da esalditan galtzen: badaki gauzak zuzen-zuzen eta artez esaten, gaia erdi-erdian jotzen. Hasiara bukaerak —eta irakurlea idazlearen trajeriari inplikatu nahi duten bukara ebaki horik, batez ere— esaldi motz eta zorrotzez ematen ditu. Idazkera afirmatiboa,

komentzituarena darabil sarri.

Bilduma honen ekarria, kazetaritzaren onerako izango da. Txillardegiren kazetaritza patxadaz aztertzeke aukera izango dugu. Eta pentsa daitekeenez, honen idaz-eragina hazi egingo da. Garai egokian dator liburu hau, gainera, mass media eskuratzeko eta euskalduntzeko garaian alegia, kazetaritza idatzirako prestatzen ari direnentzat lagungarri. Belaunaldi berriarentzat, Txillardegi idaz-maisu izan da, gidari, Orixe eta Txomin Agirrerren atzetik. Are gehiago izango da gaurgero, kazetaritza hizkuntzan oraingoan.

JOAN MARI TORREALDAY